

UNIVERZITET U BEOGRADU
FAKULTET ZA SPECIJALNU
EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SPECIAL EDUCATION
AND REHABILITATION

11.

MEĐUNARODNI
NAUČNI SKUP
„SPECIJALNA
EDUKACIJA I
REHABILITACIJA
DANAS”

11th

INTERNATIONAL
SCIENTIFIC
CONFERENCE
“SPECIAL
EDUCATION AND
REHABILITATION
TODAY”

ZBORNİK RADOVA

PROCEEDINGS

Beograd, Srbija
29-30. oktobar 2021.

Belgrade, Serbia
October, 29-30th, 2021

UNIVERZITET U BEOGRADU – FAKULTET ZA
SPECIJALNU EDUKACIJU I REHABILITACIJU

UNIVERSITY OF BELGRADE – FACULTY OF
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION

11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29–30. oktobar 2021. godine

Zbornik radova

11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29–30th, 2021

Proceedings

**11. MEĐUNARODNI NAUČNI SKUP
SPECIJALNA EDUKACIJA I REHABILITACIJA DANAS
Beograd, 29-30. oktobar 2021. godine
Zbornik radova**

**11th INTERNATIONAL SCIENTIFIC CONFERENCE
SPECIAL EDUCATION AND REHABILITATION TODAY
Belgrade, October, 29-30th, 2021
Proceedings**

IZDAVAČ / PUBLISHER

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju
University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation

ZA IZDAVAČA / FOR PUBLISHER

Prof. dr Gordana Odović, v.d. dekana

GLAVNI I ODGOVORNI UREDNIK / EDITOR-IN-CHIEF

Prof. dr Branka Jablan

UREDNICI / EDITORS

Prof. dr Irena Stojković
Doc. dr Bojan Dučić
Doc. dr Ksenija Stanimirov

RECENZENTI / REVIEWERS

Prof. dr Sonja Alimović
Sveučilište u Zagrebu – Edukacijsko rehabilitacijski fakultet, Zagreb, Hrvatska
Doc. dr Ingrid Žolgar Jerković
Univerzitet u Ljubljani – Pedagoški fakultet Ljubljana, Slovenija
Prof. dr Vesna Vučinić, prof. dr Goran Jovanić, doc. dr Aleksandra Pavlović
Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju

LEKTURA I KOREKTURA / PROOFREADING AND CORRECTION

Maja Ivančević Otanjac, predavač

DIZAJN I OBRADA / DESIGN AND PROCESSING

Biljana Krsić
Mr Boris Petrović
Zoran Jovanković

Zbornik radova biće publikovan u elektronskom obliku

Proceedings will be published in electronic format

Tiraž / Circulation: 200

ISBN 978-86-6203-150-1

PORICANJE, POVLAČENJE I (ZLO)UPOTREBA SUPSTANCI: PREDIKTORI NEGATIVNIH EMOCIJA TOKOM PANDEMIJE COVID-19

Slobodanka Antić**, Luka Mijatović, Nevena Strižak

Univerzitet u Beogradu – Fakultet za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju, Srbija

Uvod: Tokom perioda produžene krize javnog zdravlja doživljavamo različita negativna osećanja i primenjujemo široki spektar adaptivnih i maladaptivnih strategija prevladavanja. Najčešće manifestacije maladaptivnog prevladavanja su poricanje, povlačenje i zloupotreba supstanci sa ciljem redukovanja stresa. Od posebnog značaja je ispitivanje reakcija i maladaptivnih strategija kod studentkinja specijalne edukacije i rehabilitacije, s obzirom na to da se radi o budućim pružaocima profesionalne podrške osetljivim grupama.

Cilj: Cilj aktuelne studije je istraživanje prediktivne uloge maladaptivnih strategija prevladavanja u doživljavanju različitih negativnih emocija tokom pandemije COVID-19.

Metod: Učesnici u ovom onlajn istraživanju su studentkinje specijalne edukacije i rehabilitacije (N=222) na Univerzitetu u Beogradu. Podaci o doživljenom strahu, hostilnosti, krivici i tugi, dobijeni su putem skale osnovnih negativnih emocija Inventara za procenu pozitivnog i negativnog afekta (Positive and Negative Affect Schedule – Expanded Form). Maladaptivne strategije prevladavanja (Upotreba supstanci, Poricanje i Povlačenje) procenjene su inventarom COPE.

Rezultati: Testirana su četiri linearna regresiona modela sa maladaptivnim strategijama prevladavanja kao prediktorima i negativnim emocijama (hostilnost, strah, krivica i tuga) kao kriterijumskim varijablama. U prvom modelu, Hostilnost [$F(3,218)=4,036$; $p<0,01$] se predviđa putem Upotrebe supstanci ($\beta=0,183$; $t=2,710$; $p<0,01$); u drugom se Poricanje ($\beta=0,203$; $t=2,831$; $p<0,01$) izdvaja kao prediktor Straha [$F(3,218)=4,215$; $p<0,01$]; u trećem i Upotreba supstanci ($\beta=0,262$; $t=4,072$; $p<0,001$) i Povlačenje ($\beta=0,149$; $t=2,142$; $p<0,05$) predviđaju Krivicu [$F(3,218)=12,255$; $p<0,001$]; i u četvrtom modelu, Tugu [$F(3,218)=5,222$; $p<0,01$] takođe predviđaju Upotreba supstanci ($\beta=0,165$; $t=2,466$; $p<0,01$) i Povlačenje ($\beta=0,144$; $t=1,992$; $p<0,05$).

Zaključak: Rezultati potvrđuju pozitivnu vezu između intenziteta negativnih osećanja i korišćenja maladaptivnih strategija prevladavanja, ali i otkrivaju

** santic@fasper.bg.ac.rs

različite uloge maladaptivnih strategija u predikciji osnovnih negativnih emocija tokom pandemije COVID-19. Dobijeni nalazi mogu biti od značaja u pripremi i obrazovanju studenata specijalne edukacije i rehabilitacije za njihove buduće profesionalne izazove.

Ključne reči: *negativne emocije, prevladavanje, maladaptivne strategije, COVID-19, studenti specijalne edukacije*

UVOD

Kriza javnog zdravlja izazvana pandemijom bolesti COVID-19, kao i mere kreirane sa ciljem njenog ublažavanja i zaustavljanja, prouzrokovale su značajne nivoe psihološkog distresa u čitavoj populaciji. Dosadašnja iskustva sa globalnim zdravstvenim krizama i nepogodama ukazuju na to da je broj ljudi čije mentalno zdravlje će biti ugroženo značajno veći od broja ljudi koji će biti zahvaćeni infekcijom (Ornell et al., 2020a). Od početka pandemije pojedinci i zajednice prolongirano su izloženi stresorima: nesigurnosti, konfuziji, deficitu medicinskih resursa, emocionalnoj i socijalnoj izolaciji, ekonomskim gubicima, restriktivnim merama (Pfefferbaum & North, 2020). Za razliku od mnogih izazovnih i nepovoljnih događaja, koji uglavnom kao rezultat imaju zbližavanje zajednice i zbijanje redova sa ciljem što bržeg obnavljanja života, pandemija COVID-19 karakteristična je po pritisku da se kontakti svedu na minimum, to jest da se ljudi maksimalno izoluju jedni od drugih (Polizzi et al., 2020). S obzirom na to da je pandemija prepoznata kao kolektivni stresor velikih razmera, postoje opravdani razlozi za pretpostavku da je pitanje stresa i prevladavanja u pandemiji veoma značajno za trenutno i buduće mentalno zdravlje populacije.

Generalno, efekti stresa mogu se prepoznati na nivou osećanja i ponašanja ljudi. Iako su stresorima svi izloženi, na njih neće svi reagovati jednako. Jedna od dimenzija po kojoj je moguće razlikovati odgovor na stres jesu i strategije prevladavanja (Sica et al., 2021). Definišemo ih kao misli i ponašanja kojima osoba pribegava kada je suočena sa stresom i mogu se sagledati na različite načine. Najpoznatiju podelu strategija prevladavanja stresa dao je Lazarus, razvrstavši sve strategije u dve grupe: suočavanje usmereno na problem (poput aktivnog prevladavanja i planiranja) i suočavanje usmereno na emocije (npr. prihvatanje, prevladavanje kroz religioznost, ventiliranje osećanja). Kasnije su ovim oblicima prevladavanja dodate tendencije izbegavanja u stresnim situacijama, a zatim i traženja socijalne podrške – emocionalne i instrumentalne. Pojedine studije jasnije definišu izbegavajući stil prevladavanja: odlikuje se strategijama poput zloupotrebe psihoaktivnih supstanci, poricanja i povlačenja (Litman, 2006). Neki autori radije govore o aktivnom i pasivnom prevladavanju, u zavisnosti od toga da li osoba aktivno nastoji da reši problem ili za cilj postavlja distanciranje od stresora i pratećih emocija.

Savremena shvatanja ističu da između stresa i poremećaja ne stoji znak jednakosti, već da efektivno prevladavanje vodi ka psihosocijalnoj adaptaciji, fizičkom i mentalnom zdravlju, a neefektivno predstavlja put ka razvoju fizičkih i mentalnih

poremećaja (Šakotić-Kurbalija i sar., 2016). Za efektivno prevladavanje često kažemo da je adaptivno, dok neefektivno nazivamo maladaptivnim. Izbegavajući stil prevladavanja se dovodi u vezu sa crtama ličnosti: postoji pozitivna korelacija između učestalosti primene ovog oblika prevladavanja sa neuroticizmom, a negativna sa saradljivošću i savesnošću (Connor-Smith & Flachsbart, 2007). Dosadašnje studije ukazuju i na to da je sklonost maladaptivnom prevladavanju povezana sa pojačanom depresijom, anksioznošću i usamljenošću (Mazza et al., 2020; Somma et al., 2020), kao i da je ova povezanost značajnija u populaciji mlađih odraslih osoba (18-39), u poređenju sa starijima (Minahan et al., 2021).

CILJ

Istraživanje prediktivne uloge maladaptivnih strategija prevladavanja u doživljavanju različitih negativnih emocija tokom pandemije COVID-19 predstavlja osnovni cilj ovog istraživanja. Postavlja se pitanje da li maladaptivne strategije prevladavanja na isti način predviđaju različita neprijatna osećanja doživljena tokom pandemije.

METODE

Istraživanje je sprovedeno tokom decembra 2020. godine u onlajn formatu. Uzorak čine studentkinje (N=222) Fakulteta za specijalnu edukaciju i rehabilitaciju.

Negativan afekat je procenjen putem *Inventara za procenu pozitivnog i negativnog afekta (Positive and Negative Affect Schedule – PANAS-X; Watson & Clark, 1994)*. Ovaj instrument se sastoji od 60 prideva/ajtema koji predstavljaju različita osećanja. Zadatak ispitanika je da na petostepenoj skali proceni u kojoj meri trenutno doživljava ili uobičajeno doživljava određena osećanja. Osnovnu skalu negativnih emocija čine: strah, hostilnost, krivica (sa po 6 ajtema) i tuga (5 ajtema). U osnovnu skalu pozitivnih emocija ulaze: sreća (sa 8 ajtema), samopouzdanje (6 ajtema) i predusretljivost (4 ajtema), a mogu se izdvojiti i „ostala“ afektivna stanja: stidljivost, umor (sa po 4 ajtema) spokoj i iznenađenje (sa po 3 ajtema). Zbog mogućnosti procene uobičajenog i trenutnog afekta, ovaj instrument ima izuzetno široku primenu. U dosadašnjim empirijskim proverama se pokazalo da su metrijske karakteristike skala dobre. Pouzdanost generalnih skala je visoka: Kronbah alfa koeficijenti za obe opšte skale se kreću između 0,83 i 0,90 na različitim uzorcima ispitanika (Crawford & Henry, 2004; Watson & Clark, 1994). Za potrebe ovog istraživanja korišćena je osnovna skala negativnih emocija, tj. dobijeni su podaci o intenzitetu osećanja straha, hostilnosti, krivice i tuge.

Za ispitivanje strategija suočavanja sa stresom, primenjen je upitnik COPE koji je sačinjen od 60 ajtema raspoređenih u 15 skala, tj. načina prevladavanja: suzdržavanje, aktivno prevladavanje, poricanje, upotreba supstanci, emocionalna podrška, instrumentalna podrška, odustajanje, ventiliranje, pozitivno redefinisavanje, planiranje, humor, prihvatanje, religioznost, fokusiranje na problem i distrakcija. U velikom broju studija je potvrđena zadovoljavajuća pouzdanost ovog instrumenta (Carver et

al., 1989; Litman, 2006). U okviru ove studije izdvojene su tri maladaptivne strategije prevladavanja: povlačenje, poricanje i upotreba supstanci.

REZULTATI

U Tabeli 1 prikazane su minimalne i maksimalne vrednosti, kao i aritmetičke sredine i standardne devijacije svih varijabli – i prediktorskih (strategije Poricanje, Povlačenje i Upotreba supstanci) i kriterijumskih (skorovi na PANAS-X skalama Strah, Hostilnost, Krivica i Tuga).

Tabela 1

Deskriptivne mere prediktorskih i kriterijumskih varijabli

	Min	Max	AS	SD
Poricanje	6	30	17,117	5,783
Povlačenje	6	30	16,068	5,231
Upotreba supstanci	6	30	11,523	5,317
Strah	5	25	13,162	5,563
Hostilnost	4	14	6,860	2,580
Krivica	4	16	6,784	2,340
Tuga	4	16	5,135	2,581

Da bi se proverila prediktivna moć maladaptivnih strategija prevladavanja stresa tokom COVID-19 pandemije, primenjene su četiri linearne regresione analize. Set prediktorskih varijabli je u svim analizama isti i čine ga strategije Poricanje, Povlačenje i Upotreba supstanci, dok su kriterijumske varijable operacionalizovane putem skorova na skali negativnih emocija instrumenta PANAS-X: Hostilnost, Strah, Krivica i Tuga. Svi testirani modeli su značajni na nivou 0,01. Doživljaj hostilnosti se može pozitivno predvideti putem skora na skali Upotreba supstanci ($p < 0,01$), strah (takođe pozitivno) predviđa skor na skali Povlačenje ($p < 0,01$), osećanje krivice predviđaju Upotreba supstanci kao snažniji prediktor ($p < 0,001$) i Povlačenje ($p < 0,05$), dok doživljaj tuge takođe značajno predviđaju skorovi na skalama Upotreba supstanci ($p < 0,01$) i Povlačenje ($p < 0,05$). Set prediktorskih varijabli objašnjava najveći procenat varijanse u situaciji predviđanja osećanja krivice – oko 13%.

Tabela 2

Rezultati linearnih regresionih analiza za četiri kriterijumske varijable (Hostilnost, Strah, Krivica i Tuga)

Varijabla	Hostilnost			Strah			Krivica			Tuga		
	β	t	p	β	t	p	β	t	p	β	t	p
Poricanje	0,059	0,828	0,408	0,203	2,831	0,005	0,124	1,822	0,070	0,044	0,614	0,540
Povlačenje	0,068	0,929	0,354	0,034	0,460	0,646	0,149	2,142	0,033	0,144	1,992	0,048
Upotreba supstanci	0,183	2,710	0,007	0,062	0,913	0,363	0,262	4,072	0,000	0,165	2,466	0,014
R ² adj.	0,040			0,042			0,133			0,054		
F	4,036			4,215			12,255			5,222		
p	0,008			0,006			0,000			0,002		
df1, df2	3, 218			3, 218			3, 218			3, 218		

DISKUSIJA

Veza između maladaptivnih strategija (obuhvaćenih ovim istraživanjem) i psihološkog distresa potvrđivana je i u ranijim studijama (Metzger et al., 2017; Sica et al., 2021). U aktuелnoj studiji je detaljnije ispitana uloga maladaptivnih strategija prevladavanja kada se umesto psihološkog distresa i negativnog afekta generalno, osvrnemo na diferencirane negativne emocije poput straha, tuge, hostilnosti i krivice.

Studije pokazuju da ispitanici sa povišenim skorovima na skalama agresivnosti i hostilnosti učestalije primenjuju izbegavajuće strategije suočavanja sa stresom i navode veći broj situacija koje predstavljaju okidače za upotrebu psihoaktivnih supstanci (McCormick & Smith, 1995), što se potvrđuje i u ovom istraživanju iako je hostilnost ispitivana u COVID-19 kontekstu.

U situaciji povišenog straha često dolazi do aktiviranja poricanja kao oblika prevladavanja, naročito kod pojedinaca sa izraženijom crtom neuroticizma, čime se nastoji da se početni strah ublaži (Khosravi, 2020). Na ovaj način se može razumeti nalaz da upravo poricanje (a ne i ostale maladaptivne strategije) značajno predviđa strah doživljen tokom pandemije.

U regresionom modelu sa doživljajem krivice kao kriterijumskom varijablom se kao najснаžniji prediktor izdvaja Upotreba supstanci, ali i Povlačenje. Brojne studije ukazuju na vezu između osećanja krivice i rizičnih ponašanja, korišćenja psihoaktivnih supstanci, depresije, suicidalnih tendencija i sl. (Griffin et al., 2019). Prolongirano stanje neizvesnosti i rizika po zdravlje tokom pandemije dovodi i do pojačane svesti o mogućnosti da sopstvenim postupcima možemo ugroziti i zdravlje drugih ljudi. Ovakva situacija pogoduje pojačanom doživljaju krivice, koja tokom dužeg perioda može ostaviti posledice na mentalno zdravlje pojedinca. Jedan od nedaptivnih načina nošenja sa krivicom tokom pandemije je, osim korišćenja psihoaktivnih supstanci, i povlačenje iz aktivnosti koje uključuju socijalni kontekst što dalje vodi ka socijalnoj izolaciji i osiromašenju resursa za prevladavanje (Cavalera, 2020).

U skladu sa prethodnim je i nalaz da upotreba supstanci i povlačenje značajno predviđaju doživljaj tuge tokom COVID-19 pandemije – tugu pojačavaju realni gubici usled bolesti i zdravstvenih komplikacija, ali i periodi izolacije koji vode redukovanju fizičkog kontakta sa drugima. Ove situacije često predstavljaju okidač i za korišćenje psihoaktivnih supstanci i prevladavanje kroz povlačenje kao maladaptivne načine suočavanja sa stresom (Dorison et al., 2020; Okafor et al., 2021; Ornell et al., 2020b).

ZAKLJUČAK

Rezultati aktuелne studije ukazuju na značaj temeljnog istraživanja negativnih osećanja, naročito u uslovima pandemije, budući da restriktivne mere, samoizolacija, neminovno povremeno izlaganje zdravstvenim rizicima i potencijalni kontakti sa zaraženim osobama mogu istovremeno voditi ka pojačanim osećanjima i tuge i straha, krivice, besa i sl. Rasvetljavanje maladaptivnih strategija kojima smo tipično skloni u tim situacijama omogućava njihovo blagovremeno prepoznavanje, a zatim

kreiranje alternativa u vidu mehanizama adaptivnog karaktera. Pojedini autori posebno ističu promociju prihvatanja kao mehanizma prevladavanja, ali i odgovornog postupanja prema sebi i drugima (Schimmenti et al., 2020). Krize poput pandemije predstavljaju dodatan veliki izazov u pomagačkim profesijama, u kojima svakodnevica i kvalitet obavljanja posla zavise između ostalog i od redovnih interakcija sa korisnicima, a rizik od profesionalnog sagorevanja prepoznat je kao visok i u redovnim uslovima rada. Uslovi pandemije od ovih profesionalaca zahtevaju značajno prilagođavanje i odstupanje od uobičajenog načina funkcionisanja, dok nivoe stresa dodatno podižu. Zbog toga je važno razmotriti strategije prevladavanja u populaciji budućih specijalnih edukatora i rehabilitatora i, shodno uočenom stanju, kreirati mere informisanja, podrške i usmeravanja ka adaptivnim i efikasnim načinima brige o sebi.

LITERATURA

- Carver, C. S., Scheier, M. F., & Weintraub, J. K. (1989). Assessing coping strategies: A theoretically based approach. *Journal of Personality and Social Psychology*, 56(2), 267-283. <https://doi.org/10.1037/0022-3514.56.2.267>
- Cavalera, C. (2020). Covid-19 psychological implications: The role of shame and guilt. *Frontiers in Psychology*, 11, 2727. <https://doi.org/10.3389/fpsyg.2020.571828>
- Connor-Smith, J. K., & Flachsbart, C. (2007). Relations between personality and coping: A meta-analysis. *Journal of Personality and Social Psychology*, 93(6), 1080-1107. <https://doi.apa.org/doi/10.1037/0022-3514.93.6.1080>
- Crawford, J. R., & Henry, J. D. (2004). The Positive and Negative Affect Schedule (PANAS): Construct validity, measurement properties and normative data in a large non-clinical sample. *British Journal of Clinical Psychology*, 43(3), 245-265. <https://doi.org/10.1348/0144665031752934>
- Dorison, C. A., Wang, K., Rees, V. W., Kawachi, I., Ericson, K. M., & Lerner, J. S. (2020). Sadness, but not all negative emotions, heightens addictive substance use. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 117(2), 943-949. <http://www.pnas.org/cgi/doi/10.1073/pnas.1909888116>
- Griffin, B. J., Purcell, N., Burkman, K., Litz, B. T., Bryan, C. J., Schmitz, M., Villierme, C., Walsh, J., & Maguen, S. (2019). Moral injury: An integrative review. *Journal of Traumatic Stress*, 32(3), 350-362. <https://doi.org/10.1002/jts.22362>
- Khosravi, M. (2020). Neuroticism as a marker of vulnerability to COVID-19 infection. *Psychiatry Investigation*, 17(7), 710-711. <https://dx.doi.org/10.30773%2Fpi.2020.0199>
- Litman, J. A. (2006). The COPE inventory: Dimensionality and relationships with approach-and avoidance-motives and positive and negative traits. *Personality and Individual Differences*, 41(2), 273-284. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2005.11.032>
- Mazza, C., Ricci, E., Biondi, S., Colasanti, M., Ferracuti, S., Napoli, C., & Roma, P. (2020). A nationwide survey of psychological distress among Italian people during the COVID-19 pandemic: Immediate psychological responses and associated factors. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(9), 3165. <https://doi.org/10.3390/ijerph17093165>
- McCormick, R. A., & Smith, M. (1995). Aggression and hostility in substance abusers: The relationship to abuse patterns, coping style, and relapse triggers. *Addictive Behaviors*, 20(5), 555-562. [https://doi.org/10.1016/0306-4603\(95\)00015-5](https://doi.org/10.1016/0306-4603(95)00015-5)

- Metzger, I. W., Blevins, C., Calhoun, C. D., Ritchwood, T. D., Gilmore, A. K., Stewart, R., & Bountress, K. E. (2017). An examination of the impact of maladaptive coping on the association between stressor type and alcohol use in college. *Journal of American College Health, 65*(8), 534–541. <https://doi.org/10.1080/07448481.2017.1351445>
- Minahan, J., Falzarano, F., Yazdani, N., & Siedlecki, K. L. (2021). The COVID-19 pandemic and psychosocial outcomes across age through the stress and coping framework. *The Gerontologist, 61*(2), 228-239. <https://doi.org/10.1093/geront/gnaa205>
- Okafor, C. N., Bautista, K. J., Asare, M., & Opara, I. (2021). Coping in the time of COVID-19: buffering stressors with coping strategies. *Journal of Loss and Trauma, 1*-9. <https://doi.org/10.1080/15325024.2021.1914987>
- Ornell, F., Moura, H. F., Scherer, J. N., Pechansky, F., Kessler, F. H. P., & von Diemen, L. (2020a). The COVID-19 pandemic and its impact on substance use: Implications for prevention and treatment. *Psychiatry Research, 289*, 113096. <https://dx.doi.org/10.1016%2Fj.psychres.2020.113096>
- Ornell, F., Schuch, J. B., Sordi, A. O., & Kessler, F. H. P. (2020b). “Pandemic fear” and COVID-19: Mental health burden and strategies. *Brazilian Journal of Psychiatry, 42*(3), 232-235. <https://doi.org/10.1590/1516-4446-2020-0008>
- Pfefferbaum, B., & North, C. S. (2020). Mental health and the Covid-19 pandemic. *New England Journal of Medicine, 383*(6), 510-512. <https://doi.org/10.1056/nejmp2008017>
- Polizzi, C., Lynn, S. J., & Perry, A. (2020). Stress and coping in the time of COVID-19: Pathways to resilience and recovery. *Clinical Neuropsychiatry, 17*(2), 59-62. <http://dx.doi.org/10.36131/CN20200204>
- Schimmenti, A., Billieux, J., & Starcevic, V. (2020). The four horsemen of fear: An integrated model of understanding fear experiences during the COVID-19 pandemic. *Clinical Neuropsychiatry, 17*(2), 41-45. <http://dx.doi.org/10.36131/CN20200202>
- Sica, C., Latzman, R. D., Caudek, C., Cerea, S., Colpizzi, I., Caruso, M., Giulini, P., & Bottesi, G. (2021). Facing distress in Coronavirus era: The role of maladaptive personality traits and coping strategies. *Personality and Individual Differences, 177*, 110833. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2021.110833>
- Somma, A., Gialdi, G., Krueger, R. F., Markon, K. E., Frau, C., Lovallo, S., & Fossati, A. (2020). Dysfunctional personality features, non-scientifically supported causal beliefs, and emotional problems during the first month of the COVID-19 pandemic in Italy. *Personality and Individual Differences, 165*. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2020.110139>
- Šakotić-Kurbalija, J., Šanta, I., i Kurbalija, D. (2016). Povezanost strategija suočavanja sa stresom i namere traženja profesionalne psihološke pomoći. *Psihijatrija danas, 48*(2), 177-189.
- Watson, D., & Clark, A., L. (1994). *The PANAS-X manual for the positive and negative affect schedule-expanded form*. The University of Iowa. <https://doi.org/10.17077/48vt-m4t2>

DENYING, DISENGAGING AND SUBSTANCE (AB)USE: PREDICTORS OF NEGATIVE EMOTIONS DURING THE COVID-19 PANDEMIC

Slobodanka Antić, Luka Mijatović, Nevena Strižak

University of Belgrade – Faculty of Special Education and Rehabilitation, Serbia

Introduction: *During the period of prolonged public health crisis, one can experience various negative emotional states and apply a wide range of different adaptive and maladaptive coping strategies. The most frequent maladaptive coping manifestations are denial, behavioral disengagement and substance abuse to reduce distress. Since they are the future supporters of the vulnerable, it is of particular interest to examine the reactions of special education students, and the strategies they use to cope with stress in a maladaptive way.*

Aim: *The aim of the present study was to explore predictive roles of maladaptive coping strategies in different negative emotional states throughout the COVID-19 pandemic.*

Method: *Participants in this online research were 222 special education and rehabilitation female students from the University of Belgrade. Data on fear, hostility, guilt and sadness was collected using negative emotion scales of Positive and Negative Affect Schedule – Expanded Form. Maladaptive coping strategies (Substance use, Denial and Behavioral disengagement) were assessed by COPE Inventory.*

Results: *Four linear regressions were performed, with the maladaptive coping strategies as the predictor set, and negative emotional states (hostility, fear, guilt and sadness) as criteria. In the first one, Hostility ($F(3,218)=4.036$; $p<.01$) was predicted by Substance use ($\beta=.183$; $t=2.710$; $p<.01$); in the second, Denial ($\beta=.203$; $t=2.831$; $p<.01$) stood out as a predictor of Fear [$F(3,218)=4.215$; $p<.01$], in the third both Substance use ($\beta=.262$; $t=4.072$; $p<.001$) and Behavioral disengagement ($\beta=.149$; $t=2.142$; $p<.05$) predicted Guilt [$F(3,218)=12.255$; $p<.001$] and in the fourth Sadness [$F(3,218)=5.222$; $p<.01$] was also predicted by Substance use ($\beta=.165$; $t=2.466$; $p<.01$) and Behavioral disengagement ($\beta=.144$; $t=1.992$; $p<.05$).*

Conclusion: *The results confirm positive correlation between maladaptive coping strategies and negative emotions and reveal different roles maladaptive coping strategies have in predicting basic negative emotions during the COVID-19 pandemic. These findings could be of importance in preparing future special educators and rehabilitators for their professional challenges.*

Keywords: *negative emotions, coping, maladaptive strategies, COVID-19, special education students*